

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Volnočasové aktivity mládeže

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Šnitr

Vypracoval:

Jiří Vorlíček

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Volnočasové aktivity mládeže“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Slaný 23. 4. 2009

.....
Jiří Vorlíček

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Františku Šnitrovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, dále děkuji Mgr. Romanovi Pejšovi, za poskytnutý rozhovor, který je součástí této práce.

Také bych chtěl poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Jiří Vorlíček

OBSAH

Úvod	2
1. Vysvětlení základních pojmů	4
1.1 Volný čas	4
1.2 Volnočasové aktivity	5
1.3 Mladší školní období dítěte	6
1.4 Období pubescence	7
1.5 Delikvence a kriminalita mládeže	7
1.6 Prevence kriminality	8
1.7 Dílčí závěr	9
2. Volnočasové aktivity	11
2.1 Dělení volnočasových aktivit, charakteristika	11
2.2 Výchova ve volném čase	15
2.3 Úloha sportu ve volném čase	16
2.4 Psychologická a pedagogická podstata	19
2.5 Motivace volného času, úloha rodiny	22
2.6 Dílčí závěr	24
3. Prevence kriminality	26
3.1 Prevence kriminality v obecné rovině a sociální prevence	26
3.2 Faktory ovlivňující kriminální chování	27
3.3 Zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality mládeže	31
3.4 Dílčí závěr	32
4. Poznatky z vedení sportovního klubu	34
5. Rozhovor s ředitelem Dětského domova Ledce	37
Závěr	41
Resumé	43
Anotace	44
Literatura a prameny	45

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybral téma volnočasových aktivit mládeže. Uvedenému tématu dle mého názoru nevěnuje soudobá společnost příliš velkou pozornost i když se volný čas a jeho náplň stávají čím dál více diskutovanou oblastí lidského života.

Jak bude dále rozvedeno, volný čas tvoří důležitou a velmi podstatnou složku našeho běžného života a do jisté míry svými funkcemi ovlivňuje ostatní sféry a procesy života jako jsou socializace, výkonnost a úspěch v pracovním procesu, úspěšnost při naplňování osobních vytýčených cílů, rodinný život, schopnost navazování nových sociálních vazeb, mezilidských vztahů a v neposlední řadě schopnost účinného a zdravého odpočinku a regenerace našeho organismu jak po fyzické tak i duševní stránce. Přínos volnočasových aktivit pro člověka je širokou veřejností častokrát podceňován a opomíjen.

Volný čas, jeho náplň a hospodaření s touto dobou se dostává stále více do popředí zájmu moderní společnosti. Způsob využití volného času se tak stává dalším měřítkem, které se podílí na určování kvality života. O této skutečnosti hovoří i fakt, že volný čas patří mezi 24 sociálních indikátorů, podle nichž se usuzuje na míru kvality života v určité zemi.

Volnočasové aktivity již nekorespondují pouze s oblastí pedagogiky volného času, ale díky stále rostoucí poptávce po různorodých způsobech trávení volného času, se z tohoto odvětví stává po finanční stránce velmi zajímavá oblast ekonomiky a trhu, o čemž svědčí současný trend výstavby nových center zaměřených na kulturní a sportovní vyžití různého druhu a na zakládání zařízení, která jsou určena k odpočinku a celkové regeneraci. Mnoho států se zaměřuje na nabídky využití volného času prostřednictvím lyžařských středisek, turistických center a mořských letovisek.

Ve své práci se v rámci omezených možností zaměřím na definici základních pojmů jako je volný čas, volnočasové aktivity. Celá práce je svojí podstatou směřována na volnočasové aktivity dětí a mládeže v období mladšího školního období a období pubescence a možné využití těchto aktivit v prevenci kriminality, proto zde také uvedu

charakteristiku výše uvedených období a vysvětlím pojmy delikvence a kriminalita mládeže, prevence kriminality. Ve druhé kapitole se zaměřím na rozdělení volnočasových aktivit, výchovu ve volném čase s důrazem na úlohu sportu. Dále nastíním psychologickou a pedagogickou podstatu těchto aktivit, úlohu kterou v této oblasti hraje rodina a motivace k vyplnění volného času.

Ve třetí kapitole se pozastavím u prevence kriminality v obecné rovině, nad faktory, které ovlivňují kriminální chování dětí a mládeže a nad možnostmi zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality, protože v dnešní době se kriminalita dětí a mládeže stává velice aktuálním a diskutovaným tématem. Skoro každý den slyšíme z médií, nebo v nich čteme o otřesném činu, který spáchali děti nebo mladiství. Podle různých statistik a výzkumů tento neblahý společenský jev neustále vzrůstá. V případech dětí a mladistvých jde při páchání trestných činů nejčastěji o pokus o vlastní obohacení, uspokojení momentálních tužeb, či nápodobu chování, které je dětem masově předkládáno díky akčním filmům a snímkům podobného žánru. Přibývajícím počtem trestných činů by pro nás měl být alarmující a měl by nás upozornit na to, že pokud se situace nezačne nějakým způsobem řešit, tak vše může vyústit ve velmi závažný a komplikovaný problém. Možné řešení představuje větší míru začlenění volnočasových aktivit zejména do oblasti sociální prevence.

V kapitole číslo čtyři uvedu některé své poznatky získané při vedení sportovního klubu a pátou kapitolu tvoří rozhovor se ředitelem Dětského domova Ledce.

Cílem této práce je v rámci omezených možností:

- přehledně zmapovat volnočasové aktivity s důrazem na zájmové činnosti
- zjistit jaký je jejich pozitivní přínos pro děti a mládež
- osvětlit jakým způsobem se podílejí zájmové činnosti na předcházení vzniku sociálně patologických jevů a protispolečenského chování
- vystihnout přínos volnočasových aktivit k prevenci kriminality

1. Vysvětlení základních pojmů

1.1 Volný čas

Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přináší nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě a konzumaci jídla.¹

Kvalita prožívání životního času člověka se dostává do popředí zájmu. V procesu demokratizace a humanizace sociálních vztahů zákonitě narůstá význam mezilidských vztahů v mimopracovním čase. Volný čas již nepředstavuje jen prostor pro relaxaci a oddech, ale složitý dynamický systém širokého dosahu. Naplňování volného času je úzce vázáno na prosazující se hodnotový systém. Hodnotový systém české společnosti stejně tak jako základní trendy ve způsobu trávení volného času nemohou být izolované, ale naopak v určité interakci s pojetím těchto fenoménů v ostatních civilizovaných industriálních společnostech. V sociálně pedagogickém kontextu lze považovat za významné vytváření podmínek k určitým vhodným aktivitám ve volném čase a směřovat lidi k těmto aktivitám. Naopak utlumování jiných aktivit může snižovat pravděpodobnost deviantního chování, jako je konzumace drog a kriminalita a to zejména u dětí a mládeže. Jedná se především o rozvoj tvůrčích kulturních a sportovních aktivit přinášejících pozitivní prožitky a utlumení konzumních aktivit.²

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

² KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Člověk - prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2, 199 s.

Je zapotřebí si uvědomit, že volný čas hraje v našem životě nezanedbatelnou roli, naopak podceňování trávení volného času může pro jedince přinést řadu závažných problémů, které se mohou projevit v jeho aktuálním psychickém stavu, duševním zdraví, pracovních výkonech a v neposlední řadě také ve zdravotním stavu. Dále je zde patrný trend, který vypovídá o tom, že soudobá společnost investuje do trávení volného času rok od roku více finančních prostředků i časových dotací a tak se trávení volného času stává komerčním odvětvím, které většinou velmi dobře prosperuje, což svědčí o touze lidí svůj volný čas trávit kvalitněji a funkčně .

1.2 Volnočasové aktivity

Obecně se dá říci, že volnočasové aktivity představují takové činnosti, které si svobodně vybíráme a můžeme je zařadit do sféry odpočinku a to jak aktivního tak pasivního, rekreace, relaxace, zábavy, zájmového vzdělávání a zájmových činností. Volnočasové aktivity mohou být provozovány individuálně nebo skupinově, pravidelně a cíleně nebo naopak příležitostně a nahodile.

Z odborné literatury jsem vybral následující primární rozdělení těchto aktivit: ¹

- a) odpočinkové a rekreační činnosti
- b) zájmové činnosti -
 1. zájmové činnosti společenskovední
 2. zájmové činnosti pracovní-technické
 3. zájmové činnosti přírodovědné
 4. zájmové činnosti estetickovýchovné
 5. zájmové činnosti tělovýchovné, sportovní a turistické

Pohled jedince na to co představuje volnočasovou aktivitu je velmi subjektivní. Např. pro většinu žáků 8. ročníku základní školy by bylo zcela nepřipustné považovat za volnočasovou aktivitu prohlubování svých vědomostí studiem literatury, ačkoliv pro jiného člověka, řekněme v období pozdní dospělosti a stáří, může být tento koníček velmi příjemným využitím volného času. Ve své bakalářské práci se spíše zaměřím na zájmové činnosti tělovýchovného a sportovního charakteru.

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

1.3 Mladší školní období dítěte

Jako mladší školní období dítěte označujeme zpravidla dobu od 6 až 7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11 až 12 let, kdy začínají poprvé známky pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy. Někdy se mluví prostě jen o školním věku, ale povinná školní docházka trvá ještě i v období pubescence. Při běžném pohledu na tuto životní etapu můžeme nabýt dojem, že je to období vcelku nezajímavé. Psychoanalýza však označuje tento věk za období latence – tedy jako období, kdy je ukončena jedna část psychosexuálního vývoje a kdy základní pudová a emoční složka osobnosti dřímá až do začátku pubescence. Vývojově psychologické studie však ukazují, že tomu tak není a vývoj pokračuje plynule a trvale a dítě dosahuje výrazných pokroků ve všech směrech.¹

Dítě se snaží reálně pochopit projevy okolního světa, je zde patrné zlepšení motorických dovedností, zvyšuje se výkonnost svalů, zrychlují se pohyby a s tímto vývojem souvisí i větší zájem o tělesnou aktivitu a o sportovní výkony. Dále se vyvíjí smyslové vnímání. Dle mého názoru je v tomto období příhodné přihlásit dítě do sportovního klubu či kroužku, pokud o tyto aktivity projevuje zájem. Samotný vstup dítěte do školy, jako i začlenění do sportovního klubu či kroužku je výrazným mezníkem v procesu jeho socializace.

Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Lze ji chápat jako sociální interakční proces a uskutečňuje se především sociálním učením, ale i nátlakem.²

¹ LANGMEIER, J. Vývojová psychologie pro dětské lékaře. 2. dopl. Vyd. Praha: Avicenum, 1991, ISBN 80-201-0098-7, 284 s.

² KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Člověk - prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2, 199 s.

1.4 Období pubescence

Období puberty trvá od 11 až do 15 let a je ukončeno pohlavní dospělostí. Pro počátek puberty je charakteristické tzv. pubertální zrychlení růstu. I zde se však objevují výrazné rozdíly mezi stejně starými jedinci téhož pohlaví.¹

Období pubescence lze rozdělit na dvě fáze:²

- a) Fáze prepuberty – začíná prvními známkami pohlavního dospívání, zejména když se objeví prvé sekundární pohlavní znaky a obyčejně. Končí nástupem menarché u dívek, resp. analogickým vývojem u chlapců noční polucí. U chlapců probíhá fyzický vývoj asi o 1 až 2 roky později.
- b) Fáze vlastní puberty – nastupuje po dokončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Zhruba můžeme období vlastní puberty vymežit věkem 13 až 15 let.

Obecně se dá říci, že puberta je považována za období vzdoru, toto období je považováno za nejbouřlivější. U dětí se projevuje puberta také zhoršením jejich chování. Vnímání dospívajících dětí se postupně dostává na úroveň vnímání dospělého jedince. V pubertě však není příliš dobrý stav koncentrace a pozornosti. Převládá zde touha vyrovnat se svým idolům, uctívání těchto idolů a jejich napodobování.

1.5 Delikvence a kriminalita mládeže

Kriminalita – zločinnost je souhrnem trestné činnosti na určitém vymezeném území, spáchané za určité časové období. Společenský jev který porušuje společenské zájmy na stupni společenské nebezpečnosti charakteristické pro trestnou činnost. Kriminalita mládeže je její součástí a je v ní zahrnuto trestněprávní jednání osob do 18 let věku, které spáchají trestný čin, tj. poruší společenské a právní normy a naplní tak skutkovou podstatu některého z trestných činů, která je uvedena ve zvláštní části zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹ KOHOUTEK, R. Vývojová psychologie. 3. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, 84 s.

² LANGMEIER, J. Vývojová psychologie pro dětské lékaře. 2. dopl. Vyd. Praha: Avicenum, 1991, ISBN 80-201-0098-7, 284 s.

Osoba která spáchá trestný čin mezi 15 až 18 rokem je označována jako mladistvý a je trestně odpovědná jen s jistými omezeními. V praxi se setkáváme i s pojmem prekriminalita, který označuje obdobné jednání u dětí do 15 let. Je-li pachatel trestného činu mladší 15 let, není trestně odpovědný, ale spáchá-li trestný čin mezi 12 až 15 rokem, může mu být uložen trest spočívající v ochranné výchově (jedná se o trestný čin, u kterého může být trestně odpovědnému uložen výjimečný trest). Širším pojmem, než kriminalita je delikvence, což je činnost která porušuje nejen právní ale i společenské a morální normy a toto chování se vztahuje i na děti a mladistvé, z nichž se tak stávají delikventi. Pod pojmem delikvence tedy rozumíme všechny typy jednání porušující sociální normy chráněné právními předpisy.

1.6 Prevence kriminality

Prevence kriminality zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejich následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů. Prevence kriminality úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislostí.¹

Prevenci kriminality zaměřenou na děti a mládež můžeme také charakterizovat jako soubor postupů zaměřených na předcházení vzniku poruch chování, na zamezení prohloubení již vzniklých poruch nebo na zamezení recidivy sociálně patologického jednání.

Primární prevenci tvoří **volnočasové**, vzdělávací, výchovné, osvětové a poradenské aktivity, které jsou zaměřené zejména na občany a společnost jako celek. Velká pozornost je soustředěna na kladné působení především na děti a mládež,

¹ www.mvcr.cz/archiv2008/prevence

motivaci k smysluplnému využití volného času a sportovního vyžití. Těžiště primární prevence spočívá v rodinách a ve školách.

Sekundární prevence se již zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u kterých lze předpokládat, že dříve či později začnou jednat protiprávně – spáchají trestný čin nebo naopak se stanou oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. alkoholové závislosti, užívání drog, gamblerství, vandalismus, cílená a úmyslná dlouhodobá nezaměstnanost).

Terciární prevence spočívá v resocializaci a nápravě kriminálně narušených osob za pomoci nového pracovního uplatnění včetně případné profesní rekvalifikace, dále v rodinném a sociálním poradenství, pomoc při získávání nového bydlení a navazování nových kontaktů atd. Nejdůležitějším cílem, posláním terciárního sektoru prevence je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí. Prevence kriminality zaujímá vedle represivních činností jednu z nejdůležitějších rolí a tvoří podstatnou součást trestní politiky České republiky.

1.7 Dílčí závěry z kapitoly č. 1

V této kapitole jsem se pokusil o stručné vysvětlení základních pojmů, které budou dále využívány v textu celé práce. Pojmy jsou vysvětleny funkčně tak aby mohly být případně dále použity v následujícím textu a v žádném případě nejsou zcela vyčerpávající. Charakteristiku jednotlivých pojmů lze i nadále rozvádět.

V kapitole č. 1 jsem stručně vysvětlil pojem volného času, ve kterém jsem naznačil, že volný čas hraje velmi důležitou a neopomenutelnou úlohu v našem všedním současném životě. Podceňování náplně volného času a jeho neúčelné trávení může mít na jedince celkově škodlivý vliv a může negativně působit na ostatní složky jeho života. Kvalita prožívání volného času se dostává do popředí našeho zájmu a tento trend je více patrný v dnešním globálním světě, který díky své provázanosti přináší mnohem větší možnosti k porovnání způsobů trávení volného času .

Ze sociálně-pedagogického hlediska lze považovat za významnou funkci vytváření podmínek k určitým vhodným aktivitám ve volném čase a aktivně podněcovat žádoucí chování a aktivity, čímž dochází k útlumu nežádoucích aktivit a snížení pravděpodobnosti deviantního chování.

Dále jsem nastínil pojem volnočasových aktivit a uvedl jejich stručné rozdělení dle odborné literatury. Bližší rozdělení a podrobnější popis bude následovat v další kapitole. Popsal jsem mladší školní období dítěte a období pubescence, ve kterých jsem se zaměřil na celkový vývoj jedince. Mladší školní období dítěte se považuje za období latence, ale jedinec v tomto období dosahuje výrazných pokroků ve všech směrech svého vývoje. Období pubescence se obecně považuje za velmi bouřlivou etapu vývoje a je zde patrný velký vzdor vůči autoritám a všemu organizovanému.

Dále jsem stručně charakterizoval pojem prevence kriminality, který je spojen i s volnočasovými aktivitami, dále pojem delikvence a kriminality mládeže. Kriminalita mládeže je součástí celkové kriminality a bohužel má v dnešní době narůstající charakter o čemž svědčí i statické údaje a četné zprávy ze sdělovacích prostředků.

2. Volnočasové aktivity

2.1 Dělení volnočasových aktivit, charakteristika

V předešlém textu jsem rozdělil volnočasové aktivity na odpočinkové, rekreační činnosti a zájmové činnosti.

a) Odpočinkové a rekreační činnosti

Způsob odpočinku a rekreace má vliv na utváření způsobu života jedince, jeho hodnotovou orientaci a v dospělosti i na pracovní výkon. Naučit děti a mládež racionálně odpočívat je proto jedním z nejvýznamnějších úkolů výchovy, tedy i výchovy mimo vyučování. Pojmy rekreace a odpočinek se v běžném jazyce většinou zaměňují. V oblasti výchovy mimo vyučování je však nezbytné je rozlišovat, protože oba typy činností mají odlišný charakter i účel. Odpočinkové činnosti jsou velmi klidné, pohybově i psychicky nenáročné. Nejvydatnější formou odpočinku je spánek. Rekreační činnosti mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity, nejlépe na zdravém vzduchu. Mohou mít podobu činností tělovýchovných nebo manuálně pracovních.¹

Z uvedené definice vyplývá, že rekreační činnosti požadují po jedinci, který je provozuje určitý fyzický pohyb a jsou tak pohybově náročnějších než odpočinkové činnosti. Odpočinkové činnosti jsou po stránce fyzického pohybu a vypětí velmi klidné.

Uvedené činnosti mohou být uskutečňovány a organizovány na základě individuálních potřeb jedince, zde hraje ovšem důležitou roli motivace, která vede jedince k vykonávání těchto činností, tímto způsobem dochází k pocitům radosti a spokojenosti. Tyto činnosti mohou mít také charakter hromadného organizovaného zaměstnání v podobě členství v klubech, společenstvích a spolcích.

V nejlepším případě každý člověk, volí činnost podle své svobodné vůle, svého přání a podle svých zájmů, tato podmínka je jednou z nejdůležitějších. V případě, že je tato podmínka porušena nebo zcela nenaplněna, nemá výkon odpočinkových a rekreačních činností požadovaný účinek. Naopak se zde může projevit negativní působení na jedince. Při realizaci těchto činností vycházíme z faktu, že potřeba odpočinku je u každého z nás rozlišná, stejně tak jako míra únavy.

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

Při volbě forem a obsahu rekreačních činností je důležité vycházet ze skutečnosti, že slouží především k odreagování jedinců – žáků a jsou prostředkem k vyrovnávání jednostranného zatížení organismu při vyučování. Při organizovaných činnostech se často uplatňují pohybové hry, tedy hry s pravidly, většinou kolektivní. U žáků mladšího školního věku volíme drobné pohybové hry, u žáků starších volíme sportovní hry či rekreačně provozované různé druhy sportovních disciplín. Většinou mají tyto činnosti soutěživý charakter.¹

Při realizaci rekreačních činností by měli mít jedinci příležitost k výběru rekreačních aktivit podle svého vlastního uvážení s ohledem na své aktuální potřeby. U mladších dětí jsou pohybové aktivity vítanou činností a mají velký kompenzační význam.

Důležitým aspektem je také zařazení odpočinkových a rekreačních činností do celého dne. Zde by mělo být přihlíženo k předchozí náplni dne a v návaznosti na předchozí činnosti by měli být odpočinkové a rekreační činnosti vybírány. Pokud si dítě vybírá a provozuje aktivity samostatně, případně odpočívá – relaxuje, pak si tyto činnosti vybralo podvědomě v návaznosti na to, co provádělo v předešlé době.

V případě, že jsou rekreační činnosti provozovány hromadně, zpravidla zde figuruje osoba vychovatele, organizátora, který by měl také přihlídnout k předchozímu průběhu dne a do činností by měl zakomponovat i přání jedinců, kteří se těchto činností účastní.

Po prostudování odborné literatury, namátkou uvádím některé příklady odpočinkových a poté i rekreačních činností:

- stolní společenské hry
- poslech hudby
- odpočinek v přírodě, vycházky
- vyprávění ve skupině
- četba
- relaxační cvičení
- návštěvy kulturních akcí

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

Rekreační činnosti:

- pohybové hry
- sezónní hry a zábavy, např. bruslení, lyžování,
- zdravotní a kondiční cvičení
- činnosti spojené s ochranou a tvorbou životního prostředí
- využití dětských hřišť a sportovních areálů

b) Zájmové činnosti

Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.¹

Navíc jim dle mého názoru nelze upřít významné postavení v prevenci kriminality, tuto funkci plní společně s odpočinkovými a rekreačními činnostmi.

1) Společenskovědní zájmové činnosti

Mezi základní odvětví společenskovědních zájmových činností patří společenská výchova, jazykověda, sběratelství, výchova k partnerství, k rodičovství a k vlastenectví. Společenskovědní činnosti mají převážně individuální charakter a také přispívají k poznání současného společenského dění, k pochopení soudobé společnosti a porovnání s historií.

2) Pracovně-technické činnosti

Tyto činnosti napomáhají k rozvoji zručnosti jedince, přispívají k získání a osvojení nových poznatků z různých technickým směrů. Pomocí pracovně technických činností se teoretické poznatky mohou převádět do praktického využití, ať již při vytváření určitého díla, tak i při použití v běžném životě. Jedinci si prohlubují své vědomosti a výše uvedené činnosti je mohou ovlivnit při výběru budoucího studijního zaměření či povolání.

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

3) Přírodovědné činnosti

Opět tyto činnosti vedou k získávání nových poznatků, tentokrát z oblasti přírodních věd, ale navíc napomáhají utvářet kladný vztah k přírodě samé a podílejí se na vytváření určitých postojů k otázkám ochrany přírody a životního prostředí. Rozvíjí se zájem o pěstování rostlin a chování zvířat.

Přírodovědné činnosti vhodným způsobem a nenásilnou formou doplňují školní vyučování a získávání nových poznatků. Ve spoustě přírodovědných činností si jedinci osvojují i praktické pracovní dovednosti.

U jedinců – žáků v období mladšího školního věku byl zaznamenán obzvláště vřelý vztah k zvířatům. Také se dá předpokládat, že s přibývajícím věkem se z obecného zájmu vyvíjí větší zaměřenost na určitá specifická odvětví přírodovědných činností, např. ze zájmu o zvířata se časem může vytříbit zájem o chovatelství okrasného ptactva.

4) Zájmové činnosti estetickovýchovné

Pomáhají utvářet a formovat estetické cítění jedinců k přírodě, společnosti a k jejím kulturním hodnotám. Pro tyto činnosti jsou důležité veškeré aktivity, ve kterých má důležité uplatnění estetický vztah ke skutečnosti. Významnou roli zde hrají vlastní tvůrčí aktivity, ve kterých se projevuje míra estetického cítění a vnímání okolního prostředí, kombinace různých prvků. Projevuje se zde tzv. vkus jedince, ale pěstuje se i kultura chování, rozvíjí se výtvarný, hudební a literární projev dítěte.

5) Zájmové činnosti tělovýchovného, sportovního a turistického zaměření

Je zapotřebí zdůraznit, že přiměřená a pravidelná pohybová aktivita je důležitým činitelem zdravého vývoje dětí a mládeže. Oblast sportu a sportovních aktivit je pro děti atraktivní a ze zdravotního hlediska nezbytná, podporuje fyzickou zdatnost, psychickou odolnost a zdravou soutěživost. Možnost osvojovat si rozličné duhy sportovních aktivit podněcuje děti k jejich aktivnímu provozování a tak přispívá i k tomu, aby se pohyb stal i v dospělosti nezbytnou potřebou, čímž sportovní aktivity přispívají k lepšímu zdravotnímu stavu populace. Mezi nejdůležitější funkce sportovních činností patří funkce výchovná.

Některé specifické sportovní činnosti se však mohou provozovat jen ve spolupráci se zájmovými a sportovními kluby a organizacemi.

Závěrem oddílu, který se zabýval rozdělením volnočasových aktivit, můžeme říci, že volnočasové aktivity mají na jedince s určitostí kladný vliv. Výchovně působí v době mimo školu, vychovávají a dále vzdělávají jedince v jeho volném čase a to velmi efektivně a nenuceně. Působí preventivně proti nežádoucím formám protispolečenského jednání.

2.2 Výchova ve volném čase

Volný čas patří podle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) mezi 24 sociálních indikátorů, podle nichž se určuje životní kvalita v určité zemi. Blahobyt ještě automaticky neznamená kvalitní život. Pokud je volný čas znakem životní kvality, tak to znamená, že k zaměstnání a čistě existenčnímu zabezpečení musí přistoupit ještě další nehmotné hodnoty, které dělají společenský život lidštější a důstojnější člověka.

Výchova se jeví jako regulování, záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolečňování jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému.¹

Výchova obecně, představuje posunutí žádoucím směrem. J.J.Rousseau zastával názor, že se nám dostává výchovy přírodou, lidmi nebo věcmi.

Gustav Adolf Lindner chápal výchovu jako úmyslné a účelné působení na vývoj těla i ducha chovance.

Výchova je podle Josefa Váni cílevědomá činnost, která se zaměřuje na formování člověka.

Druhým problémem, který vyvstává při analýze pojmu výchova, je otázka, na které stránky osobnosti výchova působí. Jedná se o stránky fyzické a psychické.

Výchova ve volném čase představuje veškeré působení na jedince v časovém prostoru, který neslouží k realizaci základních biologických potřeb ani školních nebo pracovních povinností. Výchova prostřednictvím volnočasových aktivit směřuje k utváření individuálních, specifických rysů účastníka těchto aktivit.

¹ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Člověk - prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2, 199 s.

Je důležité si připomenout, že výchova ve volném čase a smysluplné trávení volného času prostřednictvím výkonu volnočasových aktivit přináší s sebou uspokojení našich důležitých potřeb jako je potřeba rekreace, potřeba kompenzace, potřeba edukace, potřeby kontaktu a družnosti spočívající ve vzájemné komunikaci, potřeba integrace, participace a enkulturace.

Kromě uvedených potřeb plní výchova ve volném čase ještě další funkce, které jsou také velmi zásadní. Mezi ně patří výchovně vzdělávací funkce, na kterou je kladen velký zřetel, dále sociální funkce, zdravotní funkce a preventivní funkce zaměřená v tomto případě na předcházení výskytu sociálně patologického jednání u dětí a mládeže.

Ve výchově mimo vyučování probíhá učení poněkud jinak než při vyučování. Ve škole jsou žákům předávány hotové zobecněné zkušenosti, nashromážděné za celou historii lidstva, v podstatě v teoretické podobě, a to ponejvíce slovní formou. Toto převážně verbální poznání je pak podle možností aplikováno na praktické situace. Ve výchově mimo vyučování získávají žáci poznatky v bezprostřední praktické činnosti. Teprve pak se na základě těchto osobních zkušeností ve spojení s poznatky získanými při vyučování vytvářejí nové poznání a nové zkušenosti. Jde tedy na jedné straně o proces osvojování si v konfrontaci s praxí, na druhé straně o proces osvojování si osobních zkušeností z praxe s následnou konfrontací s obecnými poznatky teorie. Učení probíhá v rámci všech typů činností, tj. v činnostech odpočinkových, rekreačních, zájmových, sebeobslužných, společensky prospěšných a při přípravě na vyučování.¹

2.3 Úloha sportu ve volném čase

Sport je v podstatě tělesná činnost, která si klade za cíl zdokonalení a to nejen tělesné kondice, ale také psychické odolnosti, duševního zdraví a často dochází k rozvoji společenských vztahů. Někteří lidé si vybaví pod pojmem sport pouze výkony sportovců, jiní zas utužování zdraví a tělesné zdatnosti. Někdo pod pojmem sport vidí velkou a nepřijemnou dřinu vrcholových sportovců a s tím spojených doping a také mnoho peněz a mediální slávu. Každopádně sport má tedy pro různé jedince různý význam.

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

Sportovní činnost patřila odjakživa do základního rejstříku hodnot lidského života a to bez ohledu na to, v které historické době byla provozována. Jen se kdysi neoznačovala tímto termínem. Člověk si vždycky rád hrál, měl potřebu se pohybovat, pouze to nazýval jinak.

Pojem „sport“ je v podstatě jakýsi novotvar, přecházející z angličtiny. Všeobecně se tvrdí, že do tohoto jazyka se dostal z francouzského výrazu „despoter“ někdy v druhé polovině 15. století. Volně se toto slovo převádělo jako „bavit se“, „oddávat se zábavě“ nebo „hrát hry pro zábavu“ apod.¹

Sport byl již i v dobách antických, spojován s výkonem a s výsledky, uctívaly se sochy sportovců. Z toho vidíme, že sport byl již od antiky spojen s uctíváním a hrál ve společenském dění velkou důležitost.

Sport jako projev určité fyzické aktivity byl vnímán až od 16. století, kdy renesanční humanisté povýšili tělesný pohyb na jeden z důležitých prvků lidské podstaty. Bohužel dějinám sportu na rozdíl od umění, náboženství či politiky se u nás věnuje málo pozornosti. Lidstvo má za sebou několik desítek tisíc let svého kulturního vývoje a sport ho prostupuje téměř neustále.

Sport patří k nejdiskutovanějším jevům společnosti nového tisíciletí. Jeho význam je dnes umocňován svým nesporným dopadem v rovině sociální, ekonomické i kulturní. Nacházíme v něm spoustu obdivovaných hodnot jako radost z pohybu, posilování zdraví a krásu. Odráží však mnoho problémů, kterým musí dnešní svět čelit. Bezbřehá komercializace, konzumní způsob života, drogová scéna, korupce. Je také nepřehlédnutelným kulturním a sociálním jevem.²

V roce 1992 přijali zástupci evropských zemí odpovědní za tělovýchovu a sport tzv. Evropskou chartu sportu. Charta sportu hovoří o postavení sportu ve společnosti a nezapomíná ani na vymezení povinností společnosti, resp. státu v péči o něj. Pro potřeby charty je sport vymezen následovně: Sportem se rozumí všechny formy pohybové činnosti, které ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoliv, si

¹ SOMMER, J. Mladé dějiny sportu, aneb..., Olomouc: Fontána, 2003, ISBN 80-7336-116-7, 273 s.

² SEKOT, A. Sport a společnost. Brno: Paido, 2003, ISBN 80-7315-047-6, 191 s.

kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné a psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních.¹

Sport je fenoménem, o jehož existenci jsme pravidelně mediálně každodenně informováni. Je zajímavé, že významní sportovci jsou dnes středem masových médií a historické publikace věnují často sportovním celebritám více prostoru, než vůdčím osobnostem politického či kulturního života.

Sport sám o sobě výchovný nemusí být, ale my ho můžeme jako výchovný prostředek využít. Jde o to uvědomit si jakým způsobem mohu ve sportu vychovávat a jak vést mladé jedince. Nemůžeme vychovávat, pokud neznáme realitu sportu dnešní společnosti a pokud nevíme s jakými problémy se potýkají mladí nebo v čem žijí.

Dnešní sport nabízí širší možnosti, které dávají prostor pro projev každého jedince, pro jeho seberealizaci a vyjádření hodnot, které jsou mu vlastní. Není již výsadou mladých talentovaných jedinců, ale i lidí starších či handicapovaných, není spojen pouze s vítězstvím a prohrou, ale také s radostí, zábavou, zdravím nebo dobrodružstvím.

Dle mého názoru představuje samotná výchova jednu z nejdůležitějších a základních úloh sportu. Co vlastně vidíme pod slovem výchova skrze sport. Výchova znamená „vytáhnout“ schopnosti, možnosti nebo dary, které člověk má a často o tom ani neví. Aby vychovatel mohl působit na jedince, je důležité se svými svěřenci mít vztah otevřený a svobodný. Sport může být prostředkem, který pomáhá k osobnímu růstu, ale nestačí jen respektovat pravidla, ale chce to i vnitřní přesvědčení.

Které aspekty ve výchově skrze sportovní činnost jsou důležité? Na první místo bych zařadil kvalitu vznikajících vzájemných vztahů mezi jedinci, dále vytváření svobodné a otevřené atmosféry, formování vlastní identity s důrazem na sport, který je zároveň i hrou.

Sport často učí i odpovědnosti, vede k vytrvalosti a překonávání překážek bez velkého naříkání. Opravdový sport nabízí hráčům radost z pohybu, určitou sebekázeň, překonání se a možnost hrát čistě a stále se učit od druhých. Tyto vlastnosti pak mohou mnozí jedinci přenášet i do ostatních sfér svého života. Veškeré tyto faktory se pak společně podílí na utváření a vývoji životního stylu člověka.

¹ SLEPIČKOVÁ, I. Sport a volný čas. Praha: Univerzita Karlova v Praze Karolinum, 2000, ISBN 80-246-044-7, 111 s.

2.4 Psychologická a pedagogická podstata

Sportu a zájmovým činnostem, je zcela odůvodněně přičítán velký psychologický a pedagogický význam, v následujícím textu se za pomoci odborné literatury pokusím vystihnout psychologickou a pedagogickou podstatu jejich významu pro jedince a pro společnost.

Psychologie sleduje zájem jako individuálně osobnostní jev, pedagogika se zabývá zájmy z hlediska jejich usměrňování a formování v procesu výchovy. Věnuje se nejen zájmům existujícím, ale i ovlivňování a vytváření podmínek pro vznik nových zájmů. Zájmy nevhodné a z hlediska jednotlivce i společnosti nežádoucí se snaží eliminovat. Zájmy jsou nejčastěji vyvolány potřebami, ale nejsou s nimi totožné. Vztah mezi potřebami a zájmy je oboustranný. Zájmy se rozvíjejí na základě existujících potřeb, umožňují jejich uspokojování a tím zároveň ovlivňují jejich charakter a vznik dalších potřeb. Při výchovném působení tak prostřednictvím obsahu jednotlivých činností dochází nejen k uspokojování již existujících potřeb, ale i k jejich pedagogickému regulování podle požadavků společnosti v souladu s dispozicemi jednotlivců. Zájmy souvisejí s celkovým zaměřením osobnosti a lze je charakterizovat jako relativně stále snahy zabývat se předměty nebo činnostmi, které člověka upoutávají po stránce poznávací nebo citové.¹

Výše uvedené skutečnosti se podílí na způsobu výběru zájmových činností a na výběru sportovního odvětví, kterému se následovně dítě bude věnovat. I když zájmy můžeme charakterizovat jako relativně stále, dle mého názoru se také částečně v průběhu života mění v závislosti na vývoji jedince a na jeho potřebách či osobních preferencích.

Zájmy řadíme mezi aktivačně – motivační vlastnosti, které nás směřují k určitým specifickým činnostem, cílům.

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

Dle odborné literatury můžeme zájmy dělit hned z několika pohledů:

- a) podle úrovně činnosti** - 1) aktivní
2) receptivní

- b) podle intenzity** - 1) hluboké
2) povrchní

- c) podle časového trvání** - 1) krátkodobé
2) dočasné
3) přechodné
4) trvalé

- d) podle koncentrace** - 1) jednostranné
2) mnohostranné

- e) z hlediska spol. norem** - 1) žádoucí
2) nežádoucí

- f) podle obsahu** ¹ - 1) společenskovední
2) pracovní-technické
3) přírodovědně ekologické
4) estetickovýchovné
5) sportovní a turistické

Po výše uvedeném rozdělení bych rád zdůraznil, že žádný zájem se u jednotlivce neprojevuje zcela samostatně, toto tvrzení bych rád zdůvodnil následujícím příkladem.

Příklad:

Představme si jedince ve věku 15 let, který se věnuje ve svém volném čase sportovní činnosti na úrovni sportovního klubu, například atletice, konkrétně běhu na

¹ Rozdělení podle obsahu činností jsem již uvedl v kapitole č. 2 Volnočasové aktivity, 2.1 Dělení volnočasových aktivit, charakteristika

100 m. Jeho zájmem je sport a konkrétním cílem, aby jeho výsledky patřily mezi nejlepší, přesněji nejrychlejší.

V souvislosti se svým vytýčeným cílem a po vzoru svých starších kolegů, případně sportovních idolů, si však uvědomuje, že k tomu aby dosáhl nejrychlejší čas, musí hodně trénovat nejen techniku běhu, ale také sílu a výbušnost.

V této chvíli se u jedince objevuje další zájem a to o posilování, respektive jak nejlépe a co nejúčinněji posílit svoji svalovou soustavu, aby dosáhl vysněného cíle. Se zdravým a kvalitním posilováním je však spojena i správná strava, správný přísun živin a energeticky bohatých potravin. Takže k zájmu o atletiku – běh na 100 m se připojil zájem o posilování a následně zájem o potřebný způsob stravování. Tímto způsobem můžeme příklad rozvíjet o další možnosti. S během je do jisté míry spojeno i kvalitní vybavení, oblečení a obuv. Zde se objevuje další zájem o sportovní výbavu.

K uvedenému příkladu uvádím, že tento model chování osobně považuji za velmi přínosný, protože se tímto způsobem otevírají mládeži nové perspektivy, rozšiřuje se obecný rozhled a zákonitě se otevírají i nové možnosti k vyplnění volného času. Ovšem i k volnočasovým aktivitám je zapotřebí přistupovat střízlivě a s rozvahou, aby se ze zájmové aktivity nestala posedlost, která jedince úplně ovládá a on ji podřizuje zbytek svého času, myšlenek a potenciálu.

Na druhé straně u jedince, který propadl některému druhu volnočasových aktivit hrozí rozhodně menší riziko vzniku závadového jednání a sociálně patologických jevů, než u jedince, který nemá svůj volný čas vyplněn žádnou další aktivitou.

Zájmy ve volném čase zpravidla vypovídají nejen o kognitivní, ale také o emocionální sféře osobnosti. Všeobecně je možné se domnívat, že pro zájmy ve volném čase existují podobné determinanty jako pro volnočasové aktivity. V souvislosti se zájmy se často poukazuje na tak zvané volnočasové potřeby, které se převážně odhalují porovnáním četnosti, intenzity a kvality činností ve volném čase. Doposud je však k dispozici málo empirických studií, které se jimi zabývají, natož výsledků, jež by podpíraly konstrukci určitých potřeb v oblasti volného času.¹

¹ VÁŽANSKÝ, M. SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno:Paido, 1995, ISBN 80-901737-9-9,176 s.

2.5 Motivace volného času, úloha rodiny

Je zřejmé, že k výběru způsobů trávení volného času nebo k výběru určitého zájmu či sportovního odvětví vede jedince určitá motivace, která představuje klíč k výběru volnočasových aktivit, vedle motivace se připojují i další faktory jako jsou aktuální potřeby, společenské idoly atd. Ale proč je každý jedinec motivován něčím jiným? Nejprve vysvětlím pojem motivace z čistě psychologického hlediska.

Motivace je proces energetizace, řízení a udržování chování (jednání). S tím souvisí i funkce motivace, již je obecně řečeno, účelová selekce tendencí, tj. prosazení určité tendence proti jiné z hlediska subjektivní naléhavosti (např. jít na schůzi místo na oběd). Jinak řečeno, funkcí motivace je subjektivně účelné zaměření jedince, které je spojeno s jeho energetizací (intenzitou) a udržováním dokud nebude dosaženo původního, nebo náhradního cíle. To nevylučuje odsunutí zacíleného jednání v čase, jestliže to dané podmínky vyžadují (dosažení cíle je v dané situaci velmi nejisté, nebo přímo nemožné – o tom rozhoduje kognitivní zpracování situace). Utlučené chování však může vést k zaměření na náhradní objekt (nedosažitelný cíl je nahrazován podobným dosažitelným cílem). Z potlačené tendence, která je v rozporu s osobní morálkou jedince, vzniká nevědomá motivace.¹

Motivace je aktivizujícím procesem, který má za následek určité konkrétní jednání, nebo snahu o takové jednání. Jaký má však význam motivace ve volnočasových aktivitách?

Pozorují-li se aktivity sféry volného času ve své značné rozmanitosti, mohou se k nim přiřadit některé motivace. Volnočasové motivace závisí na oblasti života, sociálních skupinách, postavení v životním cyklu, na vzdělání a mnoha jiných faktorech. Za nejdůležitější determinanty musí být považovány pozice člověka v životní etapě a jeho příslušnost k sociální skupině. Motivace volného času jsou značně situačně závislé a označují pochody, které spouštějí jednotlivé vzorce chování a usměřňují je k určitému cíli. Vztahují se pouze na určité způsoby chování (sportovní a herní aktivity, sociální komunikace, regenerativní opatření, rodinné prostředí, zábava, intelektuální aktivity, praktické a produktivní činnosti atd.) Na motivace podílející se na provozování

¹ NAKONEČNÝ, M. Úvod od psychologie. 1.vyd. Praha: Academia, 2003 dotisk 2005, ISBN 80-200-0993-0,506 s.

sportovních a herních aktivit, existují různé názory. Šíře teorií se rozprostírá od akcentování vysloveně kompenzačních funkcí až k samotné determinující skladbě zvolených aktivit. Za povrchní motivy se považuje zdraví a zábava. Je důležité vědomí, že při sportovní a herní aktivitě velmi silně koresponduje pohybově zaměřená činnost s ostatními ve volném čase důležitými motivacemi, například s komunikací, družností, možnostmi sociálních kontaktů.¹

Jak již bylo řečeno tak jako volnočasové aktivity, představují i samotné motivace volného času velmi pestré spektrum. Vedle těchto motivací hraje při výběru volnočasových aktivit podstatnou roli příslušnost k určité sociální skupině, ve které se jedinec pohybuje. Jednou z nejdůležitějších sociálních skupin je rodina, která vytváří zázemí jedince a plní důležité funkce jako jsou biologicko reprodukční funkce, sociálně ekonomická a socializačně výchovná funkce.

Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.²

Rodina tak samotnou svojí existencí plní spoustu základních funkcí, které zajišťují samotné přežití jedince v dnešním světě, také jeho základní socializaci a další rozvoj po všech stránkách, ale také rodina a rodiče svým příkladem a svým chováním, jednáním, ovlivňují náplň volného času u svých dětí, kdy úmyslně podporují žádoucí zájmy u dítěte. Dítě pak v určité fázi svého vývoje vidí rodiče jako možné příklady a snaží se jejich chování napodobovat a to platí i ve volné čase. Proto je žádoucí cíleně ovlivňovat již od dětství volný čas jedince a vychovávat k smysluplnému využití volného času.

¹ VÁŽANSKÝ, M. SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, ISBN 80-901737-9-9, 176 s.

² KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Člověk - prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2, 199 s.

Rodina může znamenat rozhodující protipól pro pracovní stresory, na druhé straně každý problém uvnitř rodiny (krize manželství, nemoc nebo smrt partnera, výchovné problémy, nevěra, žárlivost atd.) poškozuje přístupy k volnočasovým činnostem. Optimálně fungující vztahy přebírají značnou část povinností sociální péče. Výše uvedené problémy a osamělost, nedostatky komunikace a socializace, mohou být dalekosáhle a účinně překonány pomoci vlivu kladného rodinného zázemí.¹

Je zapotřebí zmínit také skutečnost, že mnoho volnočasových činností probíhá přímo v rodinném zázemí. Zde vyvstává další přínos rodiny, jako prostředí, ve kterém se činnosti odehrávají a plánují. V tomto případě je zde patrné prohlubování jak partnerských vztahů tak i vztahů mezi rodiči a jejich potomky.

2.6 Dílčí závěry z kapitoly č. 2

V kapitole č. 2 jsem nejprve uvedl podrobnější rozdělení volnočasových aktivit na rekreační, odpočinkové činnosti a na zájmové činnosti, které jsem rozdělil podle činností, na které se specializují. K rozdělení jsem uvedl i stručnou charakteristiku. Zájmové činnosti lze tedy dělit na společenskovední, pracovní-technické, přírodovědné, estetickovýchovné, turistické, tělesné a sportovní činnosti, které jsou pro moji bakalářskou práci nejpodstatnější.

V druhém oddílu kapitoly č. 2 jsem se věnoval výchově ve volném času, která vykazuje určité odlišnosti od cílené výchovy např. při vyučování. Uvedl jsem, že výchovu můžeme chápat jako záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolečňování jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému. Dále, že výchova prostřednictvím volnočasových aktivit směřuje k utváření individuálních, specifických rysů účastníka těchto aktivit. Výchova ve volném čase plní svoji nenásilnou formou mnoho zásadních funkcí mezi nimiž se objevuje i funkce prevence vzniku protispolečenského jednání.

V následujícím oddílu jsem se pokusil vysvětlit úlohu sportu ve volném čase. Sport představuje jednu z nejrozšířenějších zájmových činností, které se ve svém

¹ VÁŽANSKÝ, M. SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno:Paido, 1995, ISBN 80-901737-9-9,176 s.

volném čase věnuje mnoho milionů lidí po celém světě. Sport svým samotným pojetím představuje důležitý výchovný prostředek, který je možno užít i v prevenci kriminality.

V dalším oddílu jsem popsal psychologickou a pedagogickou podstatu zájmových činností. Sportu a volnočasovým zájmovým činnostem, je připisován velký psychologický a pedagogický význam. V oddílu věnovaném psychologické a pedagogické podstatě jsem dále uvedl rozdělení zájmů dle různých hledisek, např. podle intenzity zájmů, podle úrovně činnosti, podle koncentrace atd.

Pátý oddíl této kapitoly pojednává o motivaci k vyplnění volného času a o úloze rodiny. Motivace je proces energetizace, řízení a udržování chování. Motivace je aktivizujícím procesem, který má za následek určité konkrétní jednání, nebo snahu o takové jednání v tomto případě mluvíme o motivaci, která má za následek výběr určité zájmové činnosti nebo sportovního odvětví. S volným časem je spojena i rodina, který plní mimo jiných funkcí i funkci základní socializace a do jisté míry vytváří vhodné zázemí k trávení volného času.

3. Prevence kriminality

3.1 Prevence kriminality v obecné rovině a sociální prevence

Jak už jsem v předešlém textu v kapitole č. 1, při vysvětlení základních pojmů uvedl, prevence kriminality zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní.

Činnost spočívající v plnění úkolů společnosti a státu při ochraně občanů před kriminalitou je v zahraničí i u nás stále častěji označována termínem „kontrola kriminality“. Zahrnuje všechny společenské instituce, strategie a sankce, jejichž cílem je dosažení konformity chování v oblasti regulované normami trestního práva. Kontrolou kriminality lze tedy chápat jako široce pojaté úsilí o omezování trestné činnosti. Toto úsilí ovšem nelze oddělit od snahy redukovat též rozličné další ve společnosti vyskytující sociálně patologické jevy nekriminální povahy (např. alkoholismus, nealkoholová toxikomanie, prostituce). Kontrola kriminality se uskutečňuje prostřednictvím represivních (trestnou činnost potlačujících) či preventivních (trestné činnosti předcházejících) strategií. Obě se nepochybně musí vzájemně doplňovat. Účinná prevence zmenšuje potřebu represe a represe opět zpětně pozitivně posiluje prevenci. Někdy se v této souvislosti hovoří o prevenci a represí jako o dvou vzájemně propojených pilířích udržování vnitřní bezpečnosti.¹

Prevenci kriminality můžeme rozdělit z různých úhlů pohledu na přímou, která se zaměřuje proti kriminalitě a nepřímou, která je zaměřena na zlepšení životních podmínek. Dále na sociální prevenci, situační prevenci, prevenci viktimmnosti, na prevenci primární, sekundární a terciární, na prevenci predeliktní a postdeliktní.

Pro moji bakalářskou práci je tématicky nejvýznamnější sociální prevence kriminality, která představuje strategii zaměřující se na oblast socializace a sociální integrace jedince. Je zaměřena také na změnu nepříznivých ekonomických a společenských podmínek, které představují důležité neopomenutelné příčiny páchaní trestné činnosti.

¹ ZAPLETAL, J. a kol. Prevence kriminality. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000, ISBN 80-7251-047-9, 102 s.

Sociální prevence kriminality se ve své podstatné části orientuje na předem nedefinovatelný okruh osob, především však působí na děti a mladé lidi. Vztahuje se k širší, avšak předem nevymezené oblasti kriminality, zejména ke kriminalitě mládeže, sociální kriminální prevence je tedy především prevencí kriminality mládeže. Sociální prevence se nezbytně zaměřuje zejména na děti a mladé lidi, protože hlavně ti jsou předmětem socializace. Většina dospělých pachatelů začíná páchat trestnou činnost v raném věku. Prevence by se neměla omezovat pouze na co nejranější identifikaci rizikových dětí s cílem dosáhnout nápravy jejich chování pokud možno ještě před tím, než se začnou dopouštět trestné činnosti. Měla by se také zaměřit na změny oněch struktur ve společnosti, které mohou mít na socializaci lidí negativní vliv a tím zvyšovat riziko, že se z nich později stanou pachatelé trestných činů.¹

3.2 Faktory ovlivňující kriminální chování

K tomu, abychom mohli všeobecně kladně a účinně působit na chování dětí a mládeže musíme disponovat znalostí faktorů, které ovlivňují kriminální a delikventní chování dětí a mládeže.

a) vrozené osobnostní dispozice

Psychopatie je psychiatrickými školami brána jako trvalá, vrozená osobnostní dispozice stavící člověka mimo společensky uznávanou normu. Mezi normou a psychopatií se ještě někdy rozlišují akcentované osobnosti a anomální osobnosti. Trestná činnost, u osob jimž je diagnostikována psychopatie nebo další odchylky od normy, je velmi častá. Vězni většinou mají sníženou sebekontrolu, nižší toleranci k chování jiných lidí, nižší odpovědnost za svoje chování, vyšší impulzivitu, jsou méně přátelští, méně zralí, častěji mají pocit nadřazenosti, jsou více zaměřeni na sebe.

b) příslušnost k pohlaví

Muži se podle dostupných statistik dopouštějí trestných činů více než ženy. Rozdíl v mírách mužské a ženské kriminality je připisován vrozeně vyšší agresivitě mužů, jež

¹ GRAHAM, J. BENNET, T. Strategie prevence kriminality v Evropě a v Severní Americe, (Přel. VÁLKOVÁ J.) Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 1996, ISBN 80-86008-23-1, 215 s.

může být ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem působícím nejen na fungování mozku, ale i na utváření tělesné konstituce.

c) rodina

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, když dojde k selhání, které potom dětem umožňuje kriminální chování. Evropská společnost a s ní i rodina přechází z období industriálního do období postindustriálního. Ženy se emancipují a vstupují ve velké míře na trh práce. Začínají se méně angažovat v tradiční ženské roli v rodině v roli hospodyně a vychovatelky dětí. To vše se dostává do konfliktu s potřebami dítěte a s tradičně nízkou ochotou mužů spolupracovat na výchově dětí a podílet se provozu domácnosti.

Oprávněné obavy jsou ze slábnoucí vazby mezi rodičovstvím a partnerstvím. Děti vychovávané jen jedním z rodičů mají horší výsledky ve škole, víc zdravotních a psychických problémů a více střetů se zákonem. Výzkumy dokazují, že přítomnost otce v rodině je velmi důležitá, poněvadž brání delikvenci syna.

Na společenské postavení rodiny též nesmíme zapomínat. Velice příznivé podmínky ohledně sklouznutí do kriminální trestné činnosti mají mladí lidé pocházející (vyrostající) z nejnižší vrstvy společnosti, vrstvy lidí bez kvalifikace nebo s nejnižší kvalifikací.

d) rodinné vazby

Kvalitní vazba se v interakci mezi dítětem a pečující osobou projevuje rytmickým sladěním dvojice. Matka svým chováním hned od porodu zrcadlí chování dítěte a také ono zrcadlí matčino chování. Pokud k tomuto nedojde, dítě si nevytvoří „základní důvěru“.

Studie delikventně jednajících mladistvých prokazuje, že mladí lidé pochází z prostředí chladného, kde je minimum rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou pasivní či odmítavé vůči potřebám dítěte.

Zvláštní kategorii tvoří děti, které rodinné prostředí nepoznaly. Tyto děti jsou vychovávány v kolektivních institučních zařízeních. Mnohdy se děti stávají deprimované, mají oslabenou schopnost navazovat vztahy, mají i oslabený smysl pro realitu.

e) osobnost

Důležitým znakem osobnosti je impulzivita. Osoby chovající se delikventně dávají přednost okamžitému uspokojení před uspokojením vzdáleným. Dalším znakem je sebehodnocení. Většina delikventně jednajících se negativně sebehodnotí. Cestu ke kriminálnímu chování otevírá nedostatek vypěstovaných zábrán, slabé rozlišování mezi dobrem a zlem. Jedinec dopouštějící se trestné činnosti má většinou narušenou morálku.

f) škola

Škola méně ví, k čemu má žáky připravovat. Vývoj je velmi rychlý a tvůrci vzdělávacích programů s ní těžko drží krok. Škola by měla děti nejen připravovat pro budoucí práci, ale též je vychovávat k občanské angažovanosti i ve spolupráci s rodinou. Žáci jsou ve školách vedeni ke kázni, ale též k nesamostatnosti a k závislosti na autoritě učitele. V případě rizikových dětí se může závislost k autoritě učitele zvrátit v odpor k učitelské autoritě. Chybí zde podpora vztahu rodiny a školy.

g) školní prostředí jako rizikový činitel

Je normální, že se třída dělí na tzv. „subkultury“ dívek a hochů. Tyto podskupiny mohou být zárodkem asociálních part. Neangažovanost učitele, zatracování některých dětí, napomáhá vzniku takovéto podskupiny. Vyšší riziko sociálního selhání mají děti špatně prospívající ve škole. Napomáhat ke kriminalitě může škola svým chováním vůči jednomu nebo více dětem. Pokud přehlídí zjevné přestupky, dává nejasná pravidla týkající se žádoucího chování dětí, neumožňuje odčinit přestupek atd.

h) vrstevnické party

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající ve funkční rodině. U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobnější, že se přimknou více k vrstevnické skupině a vůdce party na ně bude mít velký vliv. Pokud bude mít parta ohledně přijetí požadavek vykonání nějaké trestné činnosti, bude dítě ochotné tento požadavek vykonat. Delikventní party u nás skoro vždy vznikají z podskupin mladých lidí, které se dobře se znají z nějaké instituce. Party, které tráví volný čas v hernách a na diskotékách přivede k trestné činnosti fakt, že jim došly peníze.

ch) civilizace

Urbanizace společnosti a zločinnost jsou spolu vzájemně propojeny. Venkovská společenství vykazují nižší kriminalitu než městská. Uvedu některé příklady:

- čím více je určitý region urbanizovaný, tím je zde vyšší míra majetkových deliktů
- obyvatelé venkova necítí osobní vztahy k lidem mimo obec
- život ve městě se vyznačuje anonymitou
- městské prostředí není stejné a proto plodí kriminální subkulturu
- v silně urbanizovaných regionech se vytváří oblasti s vysokou kriminalitou.¹

Pokud se jedná o subkulturu extrémní chudoby, jedná se o lidi, kteří žijí v nejnižší třídě. Lidé v ní žijí s životní orientací, která je odlišná od ostatních společenských tříd. Potom je s ní delikventní chování lehce slučitelné.

i) vliv médií na zločinnost

Děti nejvíce věnují čas sledování televize. Tento čas je v průměru delší než všechny ostatní mimoškolní aktivity. Stanice Nova je mezi čtyřmi celostátními stanicemi hodnocena nejvýše ve škále „negativních jevů“ – zobrazováním násilí, vulgární zobrazování sexu, agresivitou zaměřenou proti náboženství atd., špatným příkladem pro děti a mladistvé – ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj.²

j) rasa a etnická skupina

Etnické menšiny mají odlišnější kulturní zvyklosti, náboženství, hodnotový žebříček, jiný životní styl než většina. Příslušníci menšiny povětšinou nižší vzdělání, nižší příjmy, horší bydlení, zdravotní stav a též vyšší kriminalitu.

Většinová společnost vůči menšinám má předsudky např. lenost, nespolehlivost, nečistost, nemorálnost. Také v mnoha zemích jsou rasistická hnutí, která mají za cíl vyhnání menšin ze své země.

¹ MATOUŠEK, O. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-771-X

² MATOUŠEK, O. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-771-X

3.3 Zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality mládeže

Kriminalita a delikvence mládeže jsou jedním z nejaktuálnějších a nejvíce alarmujícím problémem dnešní doby. Zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality mládeže hraje důležitou roli v oblasti sociální prevence, která je zaměřena především na práci s dětmi a mládeží a jejím hlavním úkolem je předcházení vzniku sociálně-patologických jevů a dalších forem protispolečenského chování, jejichž důsledkem bývá v častých případech páchaní trestné činnosti nebo přestupků.

Prevence sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže je směřována do následujících oblastí: ¹

- drogová závislost, alkoholismus a kouření
- kriminalita a delikvence
- virtuální drogy (počítače, televize, video)
- patologické hráčství (gambling)
- záškoláctví
- šikanování, vandalismus a jiné formy násilného chování
- xenofobie, rasismus, intolerance

Zájmové aktivity mládeže tak poskytují účinnou zbraň, kterou může společnost využít v prevenci kriminality dětí a mládeže. Ze společenského hlediska je žádoucí ovlivňovat volný čas dětí. Zájmové činnosti, příkladně sportovní aktivity nám dávají možnost, jak účelně a nenásilnou formou vyplňovat volný čas dětí a působit tak na jejich správný vývoj.

Pravidelnou docházkou do instituce, která se věnuje určité zájmové činnosti, například do sportovního klubu, přinutíme jedince, aby i do svého volného času vnesl specifický systém plánování tohoto času a vložil i do svého volného času konkrétní řád.

Volný čas se tak stává účelně stráveným časem, který přispívá k dalšímu rozvoji jedince a samotný výkon zájmových aktivit preventivně působí na vznik sociálně patologických jevů. Výkon zájmových činností aktivně podporuje a formuje zdravý životní styl člověka.

¹ PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.

Volný čas dětí můžeme naplňovat mnoha rozličnými způsoby. Veškerý kladný aktivní přístup k využití volného času je mnohem lepší než pouhé prázdné strávení volné doby. U dětí navštěvujících sportovní kroužek nebo provozujících zájmově některou ze sportovních aktivit nebo jiných zájmových činností je dle mého názoru mnohem menší riziko vzniku sociálně-patologických jevů a kriminality.

Za mnohem horší případ bych označil variantu, kdy není dítě vedené a motivované k naplňování svého volného času. Zde se pak může projevit touha po objevení něčeho nového, nezvyklého jako jsou drogy, alkohol, patologické hráčství atd. S těmito věcmi je neoddělitelně spjata i otázka jak získat finanční prostředky příkladně na drogy, následně celá věc končí drobnými krádežemi, záškoláctvím a dalšími negativními vlivy.

Doposud jsem hovořil o zájmových činnostech z hlediska prevence kriminality, ale dle mého názoru existuje také druhý pohled na využití zájmových činností.

Tím druhým pohledem je funkce zájmových činností u jedinců, kteří se již poprvé dopustili trestného činu a byli za tento čin potrestáni na základě pravomocného rozsudku soudu nebo za své jednání nemohli být vzhledem ke svému věku odsouzeni. Zde přichází v úvahu využití zájmových činností jako možného východiska z celé situace a nastínění možné lepší budoucnosti. Prostřednictvím těchto aktivit lze usilovat o nápravu jedince, změnu jeho pohledu na stávající společenské zřízení a usnadnit tak jeho zapojení do normálního života. Jedná se o snahu cíleně navyknout děti a mládež na určitý způsob trávení volného času, který na ně samotné bude kladně působit.

V současné době jsou zájmové aktivity nejvíce začleňovány do preventivních programů, které si pro svoji potřebu vytvářejí a stanovují jednotlivé obecní úřady. V rámci těchto programů je kladen velký důraz na rekonstrukci a vytváření zázemí potřebného pro provozování volnočasových aktivit.

3.4 Dílčí závěry z kapitoly č. 3

V této kapitole jsem se zaměřil na prevenci kriminality dětí a mládeže s důrazem na sociální prevenci, která přispívá k předcházení vzniku společensky nepříznivých forem lidského chování a na snižování nárůstu kriminality dětí a mládeže.

Ve druhém oddílu této kapitoly jsem stručně popsal faktory, které ovlivňují kriminální chování a jejich znalost je důležitou součástí prevence kriminality. Na některé z uvedených faktorů můžeme prostřednictvím zájmových činností docela účinně působit, další faktory jako je třeba příslušnost k pohlaví, rasa, vrozené dispozice, jsou vrozené a může se pouze snažit o jejich kladné korigování prostřednictvím zájmových činností.

Ve třetím oddíle jsem nastínil zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality mládeže. Dále pak oblasti, do kterých směřuje prevence sociálně patologických jevů, jako jsou drogová závislost, alkoholismus, patologické hráčství, záškoláctví atd. Následně jsem uvedl svůj názor na využití zájmových činností v prevenci kriminality, kde je žádoucí působit a ovlivňovat volný čas dětí, aby nedocházelo ke vzniku protispolečenského jednání a páchání trestné činnosti a také využití zájmových činností u jedinců, kteří již spáchali trestný čin jako možného pomoci a nalezení východiska z celé situace.

4. Poznatky z vedení sportovního klubu

Jelikož celá moje bakalářská práce pojednává o tématu volnočasových aktivit a zvláště jsem se pozastavil nad úlohou sportu ve volné době, rozhodl jsem se do své práce zařadit i některé poznatky, které jsem získal a stále získávám díky působení ve sportovním Judo klubu Slaný.

Nejdříve bych uvedl drobný popis celé instituce. Jedná se o sportovní klub, který má za sebou více jak padesát let své existence a v současnosti čítá kolem 40 aktivních členů. Vyučuje se zde japonský bojový sport Judo a to jak po stránce bojového umění, tak po stránce sportovního odvětví. Mimochodem Judo bylo v Japonsku zařazeno do výuky na základních školách jako metoda základního tělesného rozvoje žáků. V současné době má klub čtyři trenéry. Členové klubu se aktivně zúčastňují po celý rok závodů na celém území České republiky.

Věkové složení je následující jsou zde čtyři trenéři z toho tři muži a jedna žena ve věku 24 až 40 let. Trenéři se věnují klubu i po ostatních organizačních stránkách a to vše pouze ve svém volném čase zcela bez finančních nároků, jedná se o neziskovou činnost.

Členskou základnu pak tvoří chlapci a dívky ve věku od 5 do 18 let. Členové jsou pak rozdělení do dvou kategorií podle věku a to na mladší od 5 do 12 let a starší od 13 až do 18 let. Podle těchto kategorií jsou koncipované i tréninkové jednotky a zvolena jejich vhodná náplň. Výše uvedené skupiny trénují odděleně.

Řízení klubu je stanoveno následovně, čtyři trenéři tvoří dvě dvojice, ve dvojici vždy jeden zastává pozici hlavního trenéra. Každá dvojice trenérů má na starosti jednu věkovou kategorii mladší nebo starší svěřence. Hlavní trenér má za úkol sestavit tréninkový plán a zajistit vysílání závodníků na závody, jejich včasnou informovanost. Tréninkový plán sestavuje hlavní trenér, ale na tvorbě náplně tréninků se podílí oba trenéři společně. Roční plán celého klubu, kde jsou stanoveny budoucí cíle, případně nové metody, rozpis závodů, kterých se závodníci klubu zúčastní, výše příspěvků a další náležitosti sestavuje vždy jeden ze čtyř trenérů, kteří se na tomto postu vždy jednou za dva roky vystřídají, tím je zaručena určitá obměna ve stylu vedení.

Hlavní trenér má na starosti také účetnictví klubu a sestavení hodnotící zprávy za uplynulý rok, která je součástí žádosti o přidělení dotace ze sportovního a kulturního fondu Městského úřadu Slaný.

Komunikace mezi trenéry a ostatními členy probíhá přímo na jednotlivých trénincích, ale mimo jiné každá z kategorií má zvolného svého zástupce, který funguje jako prostředník mezi cvičenci a trenéry.

Do Judo Klubu Slaný jsem vstoupil ve svých šesti letech v roce 1991, takže mám za sebou osmnáct let členství. Během této doby jsem vystřídal všechny posty v klubu od mladšího člena, aktivního závodníka až po závodícího trenéra a hlavního trenéra. V současné době stále závodím a trénuji starší kategorii dětí a mládeže. Během své činnosti jsem nevědomky nasbíral určité poznatky, které jsem si uvědomil až později s přibývajícím věkem.

Většina zájemců a nově příchozích členů je ve věku mezi 7 až 10 roky. Převažují chlapci. První úbytek členů nastává v době, kdy vyrazí na své první závody. Tato událost je spojena s možným neúspěchem, který má převážně za následek odchod z klubu. Druhý úbytek je spojený s přechodem z mladší kategorie do starší. Třetí odchod členů nastává ve věku 14 až 17 let, jednak je tato skutečnost ovlivněna vývojovým stádiem, ve kterém se jedinec nachází, ale také faktem, že členové klubu odchází po ukončení základní školní docházky na gymnázia, střední školy a střední odborná učiliště a musí za svým vzděláním cestovat do jiného města, s tím je spojena jistá časová vytíženost. Po 17 roku věku lze u svěřenců sledovat určitou stálost.

Mladší děti nemají problémy s autoritativním přístupem ze strany trenéra, starší svěřenci nepřikládají příliš velkou váhu autoritě trenéra, ale následují spíše příklady v podobě závodních úspěchů. Lépe reagují na osobu, která má za sebou úspěchy na závodech, vyhrané tituly atd. V mladší kategorii se objevuje veliký zápal pro učení se nových technik, ale také nechť pro procvičování základů a cviků nepřímo souvisejících s Judem. U mladších svěřenců se členství v klubu v jeho počátku stává ústředním zájmem ve volném čase. U starších závodníků přistupují další zájmy a aktivity. Starší členové se s přibývajícím věkem aktivně zapojují do chodu klubu. Z hlediska docházky na tréninky si počínají lépe mladší závodníci.

Mladší závodníci se chovají v závodním prostředí více uvolněně a příliš nevnímají závodní nervozitu. U starších závodníků se projevuje stres způsobený samotnými závody, který bývá zapříčiněn touhou po dobrých výsledcích. Je zde také

patrný větší rozdíl ve snášení výher a proher, mladší svěřenci se projevují vůči svému okolí emotivněji a otevřeně. Dále je zde možné pozorovat určité formování jedince jak k po fyzické tak i po duševní stránce.

Mnoho dětí přichází do klubu spíše z popudu jejich rodičů než ze své vlastní touhy. Dále je příhodné a žádoucí aplikovat pravidlo účasti na trénincích podle školních výsledků, snažíme se o spolupráci se základními školami. V posledních letech jsem zaznamenal skutečnost, že rodiče vodí do klubu své děti a současně předkládají sdělení, že jejich dítě trpí hyperaktivitou nebo jinou obdobnou poruchou. Tuto skutečnost můžeme přičítat lepší úrovni psychologicko-pedagogické diagnostiky nebo vývoji populace.

V roce 2004 se Judo klub Slaný zapojil do programu prevence kriminality a drog, který vytvořil a zajišťuje Městský úřad ve Slaném. V rámci programu dochází do klubu mezi ostatní děti problémoví jedinci spolu s vychovatelem. Zde se využívá sport jako náplň volného času. Tyto děti se zde neučí bojový sport, ale díky některým průpravným cvikům z Judo se snažíme o jejich lepší tělesný rozvoj, zaplnit jejich volný čas pohybovou aktivitou a ukázat jim nové stránky a možnosti využití volného času. Většinou se jedná o děti, které mají za sebou kontakt s tvrdými drogami, drobné krádeže a méně závažnou majetkovou trestnou činnost nebo pochází z problémových rodin.

Od roku 2004 prošlo v našem klubu tímto programem 22 dětí. Zpočátku se objevovaly problémy jako krádeže v šatnách a násilné potyčky mezi dětmi, následně se situace změnila a mnozí z těchto dětí jsou dnes aktivními závodníky našeho klubu. Ovšem u některých případech se ani tato snaha z naší strany nesešla s úspěchem.

5. Rozhovor s ředitelem Dětské domova Ledce

Do poslední kapitoly své práce jsem se rozhodl zařadit rozhovor s Mgr. Romanem Pejšou, který je ředitelem Základní školy, Praktické školy, Dětského domova a školní jídelny Ledce č. 55, 273 05 Smečno (*pozn. jedná se o doslovný název*). Pro bližší seznámení uvádím charakteristiku tohoto ústavu.

Dětský domov se nachází v historických budovách bývalých lázní Šternberk v obci Ledce u Slaného. Na počátku 20. století byl lázeňský komplex zrušen a od roku 1928 se stal Šternberk známým Vychovatelnou pro mravně vadnou mládež. Po druhé světové válce zde byl zřízen domov důchodců, později ústav sociální péče a 5. října 1955 ve třech vilách byly umístěny děti převážně cikánského původu ze Zvláštního dětského domova v Dolních Počernicích, kde se budovala psychiatrická léčebna. Během let nastal přerod stávající zvláštní školy internátní v dětský domov rodinného typu. Podstatných změn dostal i interiér a exteriér dětského domova. V roce 1996 byl vypracován Projekt „Záchrany exteriérů kulturní památky budov č. 55, 56, 57 Ledce u Kladna“. Jedná se v podstatě o modernizaci stávajícího zařízení v souladu s historickou tradicí objektu. V současné době dokončení rekonstrukce brání nemalé finanční potíže.¹

V průběhu rozhovoru jsem položil panu řediteli níže uvedené otázky, které jsou číselně označeny 1 až 24. Odpověď je vždy uvedena ihned pod otázkou.

1) Uveďte mi prosím nějaké údaje o své osobě, kdy jste nastoupil do funkce, co tato pozice obnáší, nějaké změny a reformy v době Vašeho vedení?

- Do funkce ředitele Základní školy, Praktické školy, Dětského domova a Školní jídelny, Ledce 55 jsem byl jmenován po vyhraném konkurzním řízení s účinností od 1.2.2006. Vzhledem k tomu, že máme i základní školu speciální a základní školu praktickou řeším i tuto problematiku. Změny za mého dosavadního tříletého vedení: Neustálá snaha o otevřenost dětského domova (Dny otevřených dveří, soutěže mezi dětmi „zvenčí“ a našimi dětmi, propojování životů, ale i medializace našeho DD, musí se o nás neustále vědět, články do novin, informace o uskutečněných akcích, vysvětlování veřejnosti

¹ www.ddledce.cz

pojmoslovi (pletou si výchovné ústavy a dětské domovy, nevědí nic o pěstounské či hostitelské péči), akce pro veřejnost pořádané naším DD

2) Kolik má Dětský domov zaměstnanců?

- *Celkem zaměstnává Dětský domov 43 osob.*

3) Jaká je kapacita Vašeho dětského domova?

- *Dětský domov je schopen nabídnout své zázemí 48 dětem.*

4) Kolik dětí máte v současné době v dětském domově?

- *Staráme se o 25 chlapců a 23 dívek, Dětský domov je zcela kapacitně vytížený.*

5) Jaké je věkové složení dětí?

- *Průměrný věk našich dětí je cca. 14 let.*

6) Z jakých poměrů dětí pocházejí?

- *Sírotka máme jednoho, ostatní děti mají většinou uveden jako důvod k nařízení ústavní výchovy záškoláctví, kriminální činnost rodičů i dětí, prostě důsledek nefunkčnosti rodiny.*

7) S jakými výchovnými a vzdělávacími problémy se u dětí nejvíce setkáváte?

- *Občasná šikana, relativně málo útěků, drobné rozmišky mezi dětmi.*

8) Vyskytují se u dětí nějaké náznaky sociálně patologického chování, náznaky kriminality, šikany atd?

- *Ano, někdy řešíme i tyto případy. Pokud je vyhodnoceno chování dítěte jako už opravdu neúnosné, žádáme DDÚ Dobřichovice o přemístění do jiného vhodnějšího zařízení.*

9) Jakým způsobem dětem organizujete volný čas?

- *Zapojení do různých projektů – Rozmarýna, jezdí k nám sponzoři, kteří si připravují různé aktivity pro naše děti, velké množství kroužků, prázdninové pobyty v tuzemsku i v zahraničí, ozdravné pobyty na horách*

10) Kolik organizujete zájmových kroužků?

- *Cukrářský, breakdance, břišní tance, dramaterapie, fotbal, stolní tenis, keramika, florbal, modelář, mladí požárníci, v zásadě lze říci, že nabízíme pestrou škálu zájmových činností.*

11) Kolik pracovníků je na tyto činnosti vyhrazeno?

- *Většinu kroužků vedou zaměstnanci domova (učitelky či vychovatelé), externě spolupracujeme s lidmi, kteří nám vedou kroužky dramaterapie, břišních tanců a cukrářský kroužek.*

12) Je účast na kroužcích zcela dobrovolná, nebo si děti musí vybrat z některých nabízených kroužků?

- *Účast v kroužcích je zcela dobrovolná, jen kroužek dramaterapie navštěvují děti, které jsme doporučili vzhledem k jejich výchovným problémům. Snažíme se ve spolupráci s dramaterapeutem odbourávat jejich možné problémy jiným způsobem.*

13) Jaká je časová dotace na kroužky?

- *Každý kroužek je pravidelně každý týden, jen cukrářský jednou za 14 dní. Trvají všechny 60 minut.*

14) Ohlas dětí na kroužky?

- *Vzhledem k dobrovolné účasti se děti na kroužky opravdu těší.*

15) Máte nějaké externí, občasné spolupracovníky, kteří pomáhají dětem s náplní jejich volného času?

- *Ano, máme. Jedná se o kroužky: dramaterapie, břišní tance, breakdance, cukrářský*

16) Navštěvují děti i nějaké jiné kroužky nebo kluby, spolky atd. mimo dětský domov?

- *Ano, protože máme i děti, které plní povinnou školní docházku v běžných základních školách, mají naše děti možnost trávit volný čas i v kroužcích organizovaných přímo touto ZŠ.*

17) Jaké jsou rozdíly v organizaci volného času v průběhu školního roku a v průběhu letních prázdnin?

- *Během prázdnin je činnost kroužků trochu utlumena, vzhledem k častým pobytům dětí ve svých biologických rodinách či na táborech, na různých pobytech mimo naše zařízení.*

18) Máte stanovené nějaké interní preventivní programy proti drogám, alkoholismu atd. a využíváte v těchto programech volnočasové aktivity?

- *Ano, máme. Vymyslel jsem náš vlastní preventivní program s názvem „Kopačky drogám“. Jedná se o fotbalový turnaj pro děti z dětských domovů (Ledce, Unhošť, Nové Strašecí a děti z běžných základních škol v okolí (Kladno, Slaný). Letos pořádáme 2.ročník. Podařilo se nám získat i velkou fotbalovou osobnost, která nám vše zaštiťuje – Jan Suchopárek, bývalý vynikající československý reprezentant. Hlavní myšlenkou je nenásilnou formou propojovat životy našich dětí a dětí z běžných rodin, prostě odbourávání bariér či předsudků.*

19) Máte dost finančních prostředků a příslušné materiální zabezpečení k organizaci zájmových kroužků?

- *Zatím máme finanční prostředky na zaplacení volnočasových aktivit, je to dáno i tím, že jsou nám stále nakloněni sponzoři.*

20) Dostáváte státní dotace nebo dotace z EU určené přímo pro volný čas dětí?

- *Prozatím jsme žádnou finanční výpomoc takového druhu neobdrželi.*

21) V čem spatřujete největší přínos zájmových kroužků pro Vaše děti?

- *Držíme se hesla „Kdo si hraje, nezlobí“. Možnost výběru trávení volného času, snaha vést děti k aktivnímu trávení volného času, děti potřebují namotivovat, zažít úspěch.*

22) Pomáhají tyto činnosti k odstranění nežádoucího chování u dětí?

- *Rozhodně ano.*

23) Zúčastňují se děti nějakých soutěží?

- *Ano. Břišní tance, fotbal, stolní tenis – velký úspěch ještě čerstvý – máme nejlepší stolní tenisty ve Středočeském kraji! Vyhráli jsme pohár v Novém Strašecí (turnaj pro děti z dětských domovů), modelář.*

24) Jaké jsou budoucí cíle Dětského domova v rámci organizace a využití volného času dětí?

- *Dokončení opravy fasády, přebudování zahrady Dětského domova na volnočasový areál, snaha o získání startovacích bytů pro skoro dospělé klienty, kteří prošli naším domovem.*

Shrnutí

V průběhu tohoto rozhovoru jsem si utvrdil svůj předpoklad, že volnočasové aktivity hrají důležitou roli ve výchově, vzdělávání dětí a mládeže a v prevenci kriminality. Trochu zarážející je skutečnost, že stát ani EU v tomto konkrétním případě neposkytl Domovu dětí Ledce žádnou finanční podporu. Získávání potřebných financí je závislé na sponzorských darech a schopnostech ředitele a jeho spolupracovníků vyhledat pro dobrou věc ochotné sponzory. Naopak potěšující je skutečnost, že o 48 dětí, které jsou umístěné v Dětském domově Ledce se stará 43 zaměstnanců, čímž je zajištěn větší individuální přístup ke každému jednotlivci.

Závěr

Tématem této bakalářské práce byly volnočasové aktivity mládeže. Je zapotřebí zdůraznit, že aktivity ve volném čase a samotná výchova ve volném čase hrají důležitou roli ve formování mladého člověka a to jak po stránce duševní tak i fyzické. Prvním ze stanovených cílů práce bylo zmapovat volnočasové aktivity. V rámci tohoto požadavku jsem uvedl základní rozdělení volnočasových aktivit na odpočinkové, rekreační činnosti a na zájmové činnosti. Zájmové činnosti byly dále rozčleněny podle druhu aktivit, které jsou zaměřené především na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Dále jsem uvedl rozdělení samotných zájmů a to z pohledu několika specifických faktorů.

Samotná existence pestrosti a různorodosti zájmových činností a možnost výběru nutí nebo by měla přinutit děti a mládež k učinění rozhodnutí o výběru jakým způsobem naloží se svým volným časem. Rozhodnutí určitě není ve své podstatě žádným zlomovým bodem, ale častokrát může podhalit možný budoucí vývoj jedince po stránce trávení volného času, zda je jedinec orientován spíše uměleckým směrem nebo sportovním směrem atd. Možnost výběru a dobrovolného rozhodnutí má dle mého názoru velký výchovný význam.

Druhým cílem bylo zjištění, zda mají volnočasové aktivity pro děti a mládež pozitivní přínos. Předně tyto činnosti působí na člověka komplexně a zastávají důležitou roli v oblasti duševní hygieny, kdy poskytují určitý únik od běžných povinností jako jsou škola, učení, domácí práce atd. Dle mého názoru představují jakýsi pojistný ventil proti nadměrné zátěži organismu člověka. Dalším důležitým pozitivním přínosem jsou procesy výchovy a učení se, které probíhají i mimo rámec školy a rodiny. Jedinec si může osvojit nové dovednosti, znalosti, získává praktické zkušenosti, o které by byl jinak ochuzen. V případě sportovních činností je zde patrný pozitivní vliv na fyzickou stránku jedince, rozvoj pohybových dovedností a zlepšení celkové motoriky.

Volnočasové aktivity se také významným způsobem podílejí na prevenci vzniku sociálně-patologických jevů a nežádoucího protispoločenského chování. Skutečnost, že volný čas je cíleně formován a účelně smysluplně naplňován, má za následek, že děti a

mládež nemají tolik volného prostoru a tudíž ani možností k experimentování např. s drogami, alkoholem, hracími automaty. Jedinec je ovlivňován a jeho chování je směřováno žádoucím způsobem. Důležitou úlohu v prevenci sociálně-patologických jevů hraje i fakt, že člověk je od přírody tvor soutěživý a většinou chce být v oblasti určité činnosti, kterou provozuje tím nejlepším nebo se snaží dosahovat co nejlepších výsledků. Motivace vyniknout a být nejlepší může zároveň vylučovat některé z forem závadového jednání, které by bylo snaze být tím nejlepším jednoznačně na obtíž.

Čtvrtým a posledním cílem této práce je vystižení přínosu volnočasových aktivit v prevenci kriminality. Je zapotřebí si reálně uvědomit, že kriminalita, delikvence dětí a mládeže představuje veliký společenský problém, který se dotýká nás všech. Statistiky dětské kriminality stále vykazují rostoucí charakter. Je možné diskutovat o větší či menší úspěšnosti boje proti tomuto druhu kriminality, o stavu objasněnosti trestných činů spáchaných mládeží a o zavedení exemplárních trestů. Rozpravy podobného druhu však nevedou k odstranění faktorů, které mají za následek kriminální chování dětí. Na faktory jako jsou vrozené osobnostní dispozice se již příliš působit nedá, ale měla by zde existovat snaha o zeslabování jejich negativního dopadu. Naopak na faktory jako je vliv současné civilizace, vliv medií atd., lze úspěšně působit. Volnočasové aktivity nepředstavují výlučný prostředek tohoto působení, ale myslím si, že v této sféře zastávají významnou funkci. Podle mého názoru je zapotřebí ještě více zapojit funkce volnočasové aktivity v celé jejich šíři do sociální prevence. Podporovat finančně i materiálně činnost zájmových sdružení, sportovních klubů a kroužků. Poskytovat státní dotace, vytvářet projekty jak v regionálním tak v celostátním a v dnešní době globalizace i mezinárodním měřítku. Je to investice, která se však společnosti do budoucna rozhodně vyplatí.

Na úplný závěr bych uvedl, že stanovené cíle se dle mého posouzení a v rámci omezených možností podařilo naplnit, i když téma volnočasových aktivit spojené s prevencí sociálně patologických jevů a s prevencí kriminality lze dále rozvádět.

Resumé

V úvodu práce je popsáno vybrané téma volnočasové aktivity mládeže, jsou zde zhruba nastíněny oblasti, kterých se zvolené téma dotýká. Poslední část úvodu tvoří stanovené cíle, mezi které patří snaha přehledně zmapovat volnočasové aktivity s důrazem na zájmové činnosti, zjistit jaký je jejich pozitivní přínos pro děti a mládež, osvětlit jakým způsobem se podílejí zájmové činnosti na předcházení vzniku sociálně patologických jevů a protispolečenského chování a vystihnout přínos volnočasových aktivit k prevenci kriminality.

V kapitole č. 1 je uvedena stručná charakteristika klíčových pojmů volný čas, volnočasové aktivity, mladší školní období dítěte, období pubescence, delikvence a kriminalita mládeže, prevence kriminality. Klíčové pojmy se váží k zadanému tématu práce. Shrnutí kapitoly tvoří dílčí závěr.

Kapitola č. 2 je uvozena problematikou podrobnějšího rozdělení volnočasových aktivit, které je spojené s jejich popisem. Další text pojednává o výchově ve volném čase se zaměřením na úlohu sportu. Poté je zde zmíněna psychologická a pedagogická podstata volnočasových aktivit pro společnost a motivace volného času, úloha rodiny. Kapitola opět končí stručným souhrnem popsaných faktů.

Kapitola č. 3 je věnována prevenci kriminality nejprve v obecné rovině se zaměřením na sociální prevenci. Následuje výčet faktorů ovlivňujících kriminální chování a možné zapojení volnočasových aktivit do prevence kriminality dětí a mládeže.

V kapitole č. 4 jsou uvedeny některé poznatky, které jsem získal při vedení sportovního klubu a v kapitole č. 5 jsem uvedl rozhovor s ředitelem Dětského domova Ledce u Slaného. Rozhovor je zaměřen na problematiku náplně volného času dětí, které jsou v současné době umístěné v Dětském domově.

Celkový závěr mé bakalářské práce tvoří shrnutí, kde je zhodnoceno, zda předmětnou práci byly naplněny cíle, které jsem naznačil v samotném úvodu.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o tématu volného času se zaměřením na volnočasové aktivity dětí a mládeže. Stručně popisuje pojmy s tímto tématem spojené. V práci je popsáno rozdělení volnočasových aktivit na rekreační, odpočinkové činnosti a zájmové činnosti, jejich stručná charakteristika. Dále je zde zdůrazněna výchovná funkce volnočasových aktivit ve volném čase, jejich psychologický a pedagogický význam. Jeden z oddílů práce je věnován sportu obecně a jeho úloze ve volném čase.

Práce dále definuje faktory, které ovlivňují kriminální chování jedinců a uvádí možné využití volnočasových aktivit v prevenci kriminality zejména na úrovni sociální prevence a také využití v předcházení vzniku sociálně-patologických jevů.

Klíčová slova

Volný čas, volnočasové aktivity, děti a mládež, výchova ve volném čase, sport, rodina, dětská kriminalita, sociálně patologické jevy, faktory ovlivňující kriminální chování, prevence kriminality, sociální prevence.

Annotation

This thesis treat of spare time with special focus on spare-time activity of children and juvenils. The thessis describe the classification of spare-time activities as recreational, rest activity and hobbitry, and gives brief description on each of them. The educational function of spare-time activities is emphasized, it's psychological and pedagogical intent. One part of thessis attend to sports and it's function in leisure time.

The thessis defines main factors, that influence criminal behaviour of an individual and submits possible use of spare-time activities as a prevention of criminal offences, primarily as social precaution and as preventing of social pathological phenomenom.

Keywords

Spare-time (leisure time), spare-time activity, children and juvenils, education in the leisure time, sport, family, juvenile delinquency, social pathological phenomenom, factors, that influence criminal behaviour, prevention of criminal offences, social precaution.

Literatura a prameny

Knihy:

- 1) GRAHAM, J. BENNET, T. Strategie prevence kriminality v Evropě a v Severní Americe, (Přel. VÁLKOVÁ J.) Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 1996, ISBN 80-86008-23-1, 215 s.
- 2) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Člověk - prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2, 199 s.
- 3) LANGMEIER, J. Vývojová psychologie pro dětské lékaře. 2. dopl. Vyd. Praha: Avicenum, 1991, ISBN 80-201-0098-7, 284 s.
- 4) MATOUŠEK, O. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-771-X
- 5) NAKONEČNÝ, M. Úvod od psychologie. 1. vyd. Praha: Academia, 2003 dotisk 2005, ISBN 80-200-0993-0, 506 s.
- 6) PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6, 231 s.
- 7) PIAGET, J. a INHELDEROVÁ, B. Psychologie dítěte, (Přel. Vyskočilová, E.) 5. vyd. Praha: Portál, 2007, přel. z La psychologie de l'enfant, ISBN 978-80-7367-263-8, 143 s.
- 8) SEKOT, A. Sport a společnost. Brno: Paido, 2003, ISBN 80-7315-047-6, 191 s.
- 9) SLEPIČKOVÁ, I. Sport a volný čas. Praha: Univerzita Karlova v Praze nakl. Karolinum, 2000, ISBN 80-246-0044-7, 111 s.
- 10) SOMMER, J. Mladé dějiny sportu, aneb..., Olomouc: Fontána, 2003, ISBN 80-7336-116-7, 273 s.
- 11) VÁŽANSKÝ, M. SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, ISBN 80-901737-9-9, 176 s.
- 12) ZAPLETAL, J. a kol. Prevence kriminality. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000, ISBN 80-7251-047-9, 102 s.

Učební texty

- 1) KOHOUTEK, R. Vývojová psychologie. 3. vyd. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, 84 s.
- 2) ŘEHOŘ, A. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2008, 47 s., (*užito k formální úpravě bak. práce*)
- 3) TKÁČ, J. Patologické závislosti. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, 52 s.

Internetové odkazy

- 1) www.ddledce.cz
- 2) www.mvcr.cz/archiv2008/prevence